

Чурапчыга күн тахсар!

САНА ОЛОХ

Чурапчы улуунун хаһыата

ХАҢЫАТ 1931 СЫЛ АЛТЫННЫЫ 15 КҮНҮТТЭН ТАХСАР

12+

2018 сыл
Алтынны
12
КҮНЭ
БЭЭТИНСЭ
№ 78
(11534)

Улууска — бу күнүргө

АҢАМ СААСТААХ ДЬОННО АНАММЫТ ДЕКАДАНЫ ТҮМҮКТЭЭНИН

Алтынны 1-12 күнүргө улууспутугар Аан дойду аҕам саастаахтарыгар аһаммат күн чэрчитинэн Ытыллыгыт декаданы түмүктүүр дьаһал „Айылгы“ Култуура уонна духуобунай сайдыы киинигэр буолла. Декада алтынны 1-10 күнүргө Ытыллыгыт. Бу күмкэ улуус киинигэр, нэһиликтэринэн элбэх тэрээһиннэр былаан быһыытынан буоллулар. Ыллыгы нэһиликтэр кыттыһан, араас дьаһаллары тэрийдилэр. Киин балыыһага аһаас аан күнүргэ биллэриллэн, 10 исписэһиис 100-гэн тахса аҕам саастаахтары доруобуяларын бэрэбизиркэлэтилэр, „Айылгыга“ психологтар, социальнай харалта уонна пенсионнай фонда үлэһиттэрэ сүбэ-ама, туһалаах информацияны биэрдилэр, тимуровскай хамсааһыннар тэрилиннилэр.

Сценага быыс аһыллаатын кытта Саха Өрөспүүбүлүкэтин култууратын туйгуна „Чурапчы күрөҕэй“ Аграфена Кузьмина тахсыбытын саалаа мустубуттар дохсун Ытыс тыаһынан көрүстүлэр. Киин „Умнуллубат вальс“ ырыаны толоруута, „Чолбон“ үнүү ансамбыла вальс аһылтаах дорбонугар уйдаран эргийбитэ барыбытын долгутта, эдэр сааспытын санаатта.

Бу бэлиэ күнүнэн эбэрдэ тылы бастаһынан улуус дыкутааттарын Сэбиэтин бэрэсэдьиттэ Афанасий Захаров эттэ. Киин манньк декада тэриллиитэ улууспутугар үтүө үгэс буолбутун бэлиэтээтэ. Чурапчы тэтимнээхтик сайдытыгар, өрөспүүбүлүкэсэ биир

бастын үлэһэбинэн биллиитигэр аҕам саастаах дьоммут үтүөтэ-өһөтө улаханын бэлиэтээтэ, улуус салалтатын аатыттан махтанна, инникитин даһаны сүбэ-ама, куус-көмө буолалларыгар эралин биллэрдэ, чэһизин-чэбдик буолууну, этэннэ оһорууну бэһарда. Киинлэр үлэһэрин-хамнастарын эдэр көпүөнэ салгыыра ытык иһэ буолар диэтэ. Салгыы киин улуус баһылыгы Бочуотунай Грамотагы улуус социальнай-экономическай сайдытыгар өр сыллаах үтүө суобастаах үлэтин уонна бэтэрээннэр хамсааһынарыгар актыыбынай кыттытын иһин Егор Егорска уонна Анна Поповага туттарда.

Чурапчы нэһилигин баһылыгы эбэһинэһин толоруочку Алексей Егоров эбэрдэ тылы эттэ, аҕам саастаахтары түмүүтэ, нэһилик сайдытыгар үтүө көмөтүн иһин Чурапчы нэһилигин „Ытык сүбэ“ түмүү салыааччытын Василий Попову, үбүлүүдээх саастарын туолбут Матрена, Николай Местниковтары наһараадалаатта.

Чурапчы улуунун бэтэрээннэрин Сэбиэтин бэрэсэдьиттэ Матрена Матвеева аҕам саастаахтар күнүргэ хаһан ханна аан бастаан Ытыллыгытын, Россияга хас сыллаахтан хайдах бэлиэтэммитин билиһиннэрдэ, улуус киинигэр кырдыабастарга анаан „Школа третьего возраста“ аһан үлэһэтири туруоруста. Бу оһуоһага кырдыабастары көмүүтэргэ, суотабай төлөпүүнүнэн туттарга, о. д. а. үөрэтии Ытыллыгы диэтэ. Улуус кырдыабаастара ханнык да үлэттэн туора

турбаттарын, ыччаты иитиитэ сүрүн куус буолаллары бэлиэтээтэ, салыар Сэбиэтин үлэтигэр актыыбынай кыттылары, көмөлөрүн иһин махтанна, бэйэлэригэр аһаммат декада күнүргэ ситһиһээхтик түмүктэнэн эрэринэн итиитик-истинник эбэрдэлээтэ.

Социальнай харалта салыааччытын солбуйааччы Лилия Гоголева эбэрдэ тылы эттэ, үбүлүүдээх саастарын туолбут Мария Кондратьевага, Анна Сивцевага, Егор Захаровка „Эбэрдэ суругу“ туттарда.

Кытаанах нэһилигин кырдыабастарын Сэбиэтин бэрэсэдьиттэ Софья Сорокумова эбэрдэ тылы эттэ, туран, нэһилик сайдытыгар, кырдыабастар түмүүлэригэр актыыбынай үлэһэрин иһин Екатерина Скрыбинаны, Зоя Сибирякованы, Евдокия Платонованы, Николай Захаровы, Христина Попованы наһараадалаатта.

Бу үтүөкүн иһэһэ „Земли“ оһонхо норуоттар икки эдыларынаагы куонкурус Гран-при хаһааһына, Болгарияга Ытыллыгыт „Евро-Фолк-2018“ куонкурус лауреата, „Золотой орфей“ чыпчаал бириис хаһааһына „Алабар далбардара“ үнүү ансамбылын, Хатыгы

нэһилигин „Баба санаа“ үнүүһүттэрин бөлөбүн үнүүһүлэрин, „Ава темп“ 11-с норуоттар икки ардыларынаагы ырыа куонкуруһун лауреата Хоптобо нэһилигин „Күсэй“ кырдыабастар ырыа ансамбылын ырыаларын, Ченыши тайцинцзоань дуаньбин ньыматынан дьарыктанааччылар веердаах толорууларын, Дьулус Васильев байаанна тыаһаһытын, о. д. а. нүмэрдэри аһына-дүһүйэ кэрдүбүт.

Алексей СЛЕПЦОВ.

Сэрэтэр суолталаах аахсыйаны тэрийдилэр

Улуустаагы саастарын ситэ илик оһолору реабилитациялыыр киин иһинэн С.А. Новгородов аатынан Чурапчы орто оһуолатын үрдүкү кылаас үөрэнээччилэрин түмэр „Тэтим“ кулууп 2008 сылтан элбэх оһону хаһан үлэһири. Кулууп үлэтин биир хайыскаһынан иитиллээччилэр үөрэхтарин кэнниттэн нэһилик кырдыабастарыгар, кыаммат уонна элбэх оһолоох дьэ кэргэннэ көмөлөһөллөр. Ону таһынан оһолор

бэйэлэрин эт-хаан өттүнэн сайыннаран, ыспартыыбынай секцияларга дьарыктаналлар, араас хабааннаах куруһуоктарга, лизсийэлэргэ, бэһиэдэлэргэ, улуус иһинэн Ытыллар дьаһалларга көхтөөхтүк кытталлар.

Быйылгы үөрэх дьылыгар өрөспүүбүлүкэтээби волонтердар хамсааһыннарын чэрчитинэн бырайыак суруйан, „Тэтим“ кулууп маннайгы дьаһалын — Чурапчы улуунун суолга кут-

тал суох буолуутун судаарыстыбаннай иниспизксийэтэ кыттылаах С.А. Новгородов аатынан Чурапчы орто оһуолатын иккис сменага үөрэнэр оһолоругар анаан, суолга сэрэхтээх булуу аахсыйатын тэрийэн Ыытта.

Билэрбит курдук С.А. Новгородов аатынан оһуола Чурапчы улуунун саамай элбэх оһолоох оһуоһата. Манна эбизт кэннэ 2-с, 3-с уонна 6-с кылаастар үөрэнэллэр. Оһолор үөрэнэн бүтэллэригэр күһүннү, кыһынны биризмэсэ халлаан харангарар. „Тэтим“ кулууп иитиллээччилэрэ танаһка тигиллэр уоту тэиттэр эһемнээр суол быһылааньтан сэрэхтээх буоларга көмөлөһөлөрүн бэлиэтээн, оһуоһаттан таһсан иһэр оһолорго 200-чэкэ итинник лицензи түнэтиллэр. ГИБДД иниспизктэ-рэ А.А. Антипина суолга сэрэхтээх булуу туһунан инструкция оһорбутун оһолор сэргээн иһиттилэр. Аахсыйа кыттылаахтара оһуоһага кэлбит төрөппүттэргэ, суолпардарга оһо тэриһтэлэрин таһынаагы суолларга бөлбөмтөнү ордуу күүһүрдэллэригэр

туһааһар суруктары түнэтиллэр. Бу тэрээһини „Саха“ көрдөрөр-иһитиннэрэр хампаанньа кэрэспэдьиэнэ телевидениега үлүһүтэ оһолор бөлбөмтөлөрүн ордуу тарта.

Т.Д. НОВГОРОВОА,
отделение сэбиздиссэйэ.

Тыг – салгааччыга

АЛЕКСЕЙ ЕГОРОВ: “Нэһилиэкпит салгыы сайдыа”

Алексей Гаврильевич Егоров 1986 сыллааха сэттин 15 күнүгэр Чурапчы улуутун Арыылаах нэһилиэгэр төрөөбүтэ. 2004 сыллааха С.К. Махаров аатынан улуустаагы гимназияны бүтэрбитэ. 2010 сыллааха ХИФУ юридической факультетын ситиһилээхтик үөрэнэн бүтэрбитэ. 2013 сыллааха Россия Бээсидьинин иһинэн тэриллэбит Норуот хаһаайыстыбатын уонна судаарыстыбаннай сулууста Россиятаагы академиятыгар салгааччылар бэлэмниир иккис үрдүк үөрөбүн бүтэрбитэ.

Үлэтин И.М. Павлов аатынан Чурапчы орто оскулатыгар оробуочайынан сабалаабыта. Онтон Чурапчы нэһилиэгэр Ыччат отделын исписэһиһинэн, салгыы А.К. Софронов аатынан Ыспартыбынай комплекс директорунэн үлэлээбитэ. 2012 сылтан Чурапчы нэһилиэгин баһылыгы 1-кы солбуйааччытынан ананан, күн бүгүнүгэр дьэри үлэлээбитэ.

Кэргэннээх, икки оҕолоох.

– Алексей Гаврильевич, баһылык солбуйааччытынан балаачча үһүн кэм үлэлээтин. Үлэ хаамыһын, хайысхатын төрдүттэн билэр киһи буоларын быһыытынан мантан кыһын нэһилиэкпитигэр туох үлэ-хамнас ыһыттылаахтарыҥ дьонно-сэргэҥэ кэпсээн дуо?

– Күндү улуутун дьонугар-сэргэтигэр кыстыкка этэннэ үктэнэн эрэрбитинэн эбэрдэбин тиздэбин. Нэһилиэктер туох кыһалба баарын, ханнык хайысханан үлэ-хамнас барыахтаабын алта сыл солбуйааччынан үлэлээбит уолуппуттан билэбин.

Бүгүҥү күннэ саамай тыын болпуростуһунан суолбут буолар. Тоноруу буолган эрэр, онуоха дьэри кытыы уулуссаларбыттан сабалаан, кини уулуссаларга тийэ суолу көннөрүү тэһээһин үлэлэрэ ыһыттыла тураллар. Уулуссалары сырдаттыла мантан кыһын эбии үлэлэр барыахтара. Маны таһынан эдэр исписэһиһтэргэ анаан, Артемьев аатынан уулуссага 4 кыбар-тыраалаах дьиз тутулла турар. Ол дьизит ахсынны сабаланыыга үлэҥ киирэхтээх. Нидьили түөлбөҥ “Приоритетный проект формирование комфортной городской среды” дьиз бырагыраамаҥа киирсэн, быйыл дьиз таһынаагы территорияга онотулан бүтүөҥ. Сэттин 9 күнүгэр Арчы

дьизитигэр эбии “Утум” кинэ дьиз үлэҥ киирэхтээх. Бу кинимит сүрүн сыала – нэһилиэк уһууһаннарын оҕолоруттан сабалаан, аҕам саастаах дьон мустан дьарыктанар, сахалыы итэҥэлгэ олохуран, Ыччаты дьиннээх эр киһи, сабыйлаах дьахтар, ыал ийэтэ аҕата буоларга иитэн-үөрэтэн таһаарыы.

Алтынны 26 күнүгэр А.К. Софронов аатынан Ыспартыбынай комплекс өрөмүөн кэнниттэн иккис тыһын ылан, санардыллан аһыллыаҥа. Сэттин ыйтан сабалаан, этин-хаанын, доруобуйатын тулсарыан бабалаах дьонно саалабыт аана малдьи аһаҥас буолуо. Эһиһиги быһаанна саала иһинээҥи өрөмүөнэ киирсэн турар.

Мантан кыһын – сэттин ый ортотугар дьэри чааһынай сектордарга уот линиятын тартыы үлэҥ барыаҥа. Манна элбэх оҕолоох ыал, биридиппээн аукционунан ылбыт дьон уһаайбаларыгар – уопсайа 132 ыалга уот ситимин киллэриэхтээхтэ.

Нэһилиэкпитигэр гаастааһын үлэҥ күүсхэ ыһыттылар. 8-с спусковой комплекс дьиз нэһилиэкпит арбаа баһыгар “Куоҕаһы” түөлбөҥ 227 ыал уһаайбатын таһыгар гаас стонктара туруоруллуохтара. Саҥа дьыл кэннэ улахан бэрэбиэркэни ааһар түгүннэригэр ыаллар сыһыа-баһыа гаас

ситимигэр холбонуохтара.

Эрдэ этэн аһарыһым курдук, нэһилиэкпитигэр билигин суолу-иһи көннөрүү, уулуссалары сырдатты уонна сылааска холбонуу үлэҥ ыһыттылар. Анал бырагыраамаларга кыттаммыт, быйыл Мурун Тыһымпыа уулуссаларыгар уот холботтубут. Онон ити үлэ хайысхалара түмүктээх буолалларын бары көрө-истэ сылдьабыт. Итини сэргэ, “Молодежная” түөлбөҥ сайынны уу ситимин тартыбыт. Сыннаалан пааркатыгар оҕолор сонньотор саҥа оборудованиены аһыһабыт. Эһиһил уот ситимигэр холбонуу күүсхэ ыһыттылааҥа. Үс түөлбөҥ 4,5 мөл. суумалаах үс бырайыак киирэрэ быһаанналар. Бүгүҥү күннэ 107 км суолга 37 % сырдаттыынан хааччылан олоробут. Иһики бизс сылга 100 % тиздэр курдук сыалланабыт.

Биһир улахан бырагыраамабытынан хаарбах туруктаах дьизгэртэн көһөрүү буолар. Быйыл нэһилиэк салгыта 7 кыбартырааны көһөрүөхтээх, эһиһил бу федеральной бырагыраама салгыан барыахтаах. Биһиги нэһилиэкпиттэн 2024 сылга дьэри 68 эргэ дьизтэн уопсайа 22365 кв.м иһинээх саҥа дьизлэргэ толору көһөрүөхтээхтэ. Итинээх дьиз эттэххэ, кэлэр сылларга түөрт кыбартыраалаах дьизлэри 100% суох оҕолорго дьиз сыал-сорук турар.

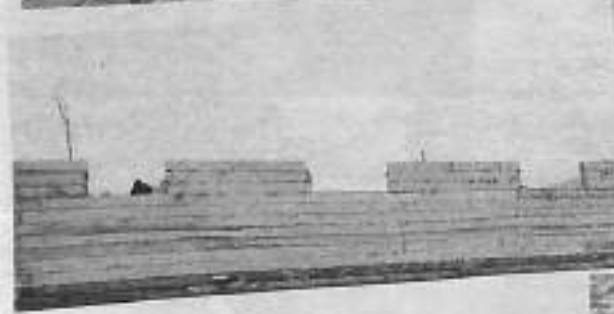
Иһикитин нэһилиэкпитигэр архитектурнай үлэлэри күүһүрдүөхтэ. Ол курдук дьон-сэргэ сылдьар, сыннаанар сирдэригэр сөптөөх усулуобуйа тэриллээхтээх. Көһөрдүү үлэтин эһиһил тохсунньу ыйтан сабалаан ыһыахпыт. Сыбаалкабыт чааһыгар эттэххэ, бөсү-сагы таһы болпуроругар сүрүн болбомтону уурабыт. Сыбаалка куруөтүн-хаһаатын көрүөхтэ, тыал, кыһыл-суол ыспатын курдук үлэ ыһыттыла.

Сайынны уу ситимигэр нэһилиэкпит 40 %-нын холбоон олоробут. Эһиһилгиттэн сабалаан, кэлэр бизс сылга саҥа бырагыраама ыһыттылааҥа. Маны таһынан улахан бырайыак онотулла сылдьар, ол курдук, билигин дьизлэр техническэй уунан эрэ хаачыһылар буоллахтарына, иһикитин иһэр уунан хаачыһылаахтара Ыраас ууну иһэр кыахтаныахпыт.

Тыа хаһаайыстыбатын өттүгэр эттэххэ, Садьымабыт алааһыгар теплица тутуутун үлэҥ салгыы ыһыттылар. Эһиһилгиттэн гаас киирдэһинэ кыһыннары үлэлээҥ, оҕолор аһын төгүрүк сыл үгүннэрэр кыахтаныахпыт дьиз эрэнэбит.

Түмүктээн эттэххэ, Чурапчыбыт нэһилиэгэ салгыы сайдан, тулсан иһиһэ. Онуоха нэһилиэк дьаһалтата уонна баһылык эбээһинэһин толорсочку Алексей Гаврильевич төһүү күүһүнэн буолуохтара, оҕу уурсуохтара дьиз эрэнэбит.

Кэлсэтэ Семен ЖЕНДРИНСКЭЙ.

УЛАХАН КЭМПИРИЭНСИЙЭБЭ КЫТЫННЫБЫТ

Балабан ыйын 27 - 28 күннэригэр Дьокуускайга "Россия – мин историям" диэн историческай паарка дьиэтигэр П.А. Ойуунускай төрөөбүтэ 125 сылыгар аналлаах "Олонхо Аан дойду эпическай кизэ куйаарга: П.А.Ойуунускай нэһилиэстибэтэ" диэн норуоттар икки ардыларынаагы научнай-практическай кэмпириэнсийэ ыытылынна.

Манна биһиги улуустан култуура управлениетын начаалынньыга Д.Д. Попов, В.Д. Пинигина, Бахсыттан өрөспүүбүлүкэтээри саха тылын учууталларын түмсүүтүн салайааччыта Ж.Ф. Барашкова, Сылан орто оскуолатын саха тылын учуутала Л.С. Сивцева, "Кыталык" уһууаантан З.А. Оконежникова, кыраайы үөрэтээччи М.Е. Филиппова буолан сырыттыбыт.

Былыргы саха норуотун олохун-дьаһахын көрдөрөр быыстапкага "Ай" норуодунай устуудууа саха сүктэр кыһынын таһаһын уонна олонхо персонажтарыгар куукуптанан оһоһуктары илдьэн туруорда. Фольклор уонна култуурунай нэһилиэстибэ отдела олонхо 10 сыллаах бырагырааматыгар ыытыллыбыт үлэлэрин 15 мүнүүтэлээх видеопрезентация оһорон көрдөрдө.

сабыдыала" диэн тизмэбэ төгүрүк остуол уонна секциялар үлэлэрин түмүктээһин ыытылынна.

Мин "Эпическай нэһилиэстибэни чинчийи биллэни туруга" диэн ааттаах 2-с секцияга сырыттым. Манна улуустартан кэлбит кыраайы үөрэтээччилэр, ХИФУ-тан И.Е.Алексеев, Г.Г. Филиппов, В.В. Илларионов, Тувааагы институт монголоведине тылын секторын салайааччыта Антонина Савропольна Донгак, барыта 7 наука доктордарын лекцияларын иһиттим.

Дархан ситимигэр киллэри боппуруостара дьүүлэһилиннилэр. Өрөспүүбүлүкэбэ 10 Олонхо дьиэбэ баарыттан 5-нэ эрэ байэтин сыалынан үлэлиирэ тутатын ыйдылар. Манна сүрүн бопбумтону туһаайан, ыстаатын, тугу үлэлиэхтээгин биэргэтэн, норуот уусуран айымньытын сайыннарыыга кэнсиэпсийэ ыытылынна.

Бу үүнэр 2019 сыл биһигиэхэ улахан үбүлүйдээх сыл буолуору турар. Ол курдук, 1906 с. олонхотун сүрүкэ килгэртэрбит, 1916 с. кинигэ буолан тахсыбыт "Куруубай хааннаах Кулун Куллуустуур" олонхону үйэ-саас үйэтиппит Инокентий Гурьевич Тимофеев-Теплоухов 150 сааһа буолуохтаах. Итинэн сибээстээн, биһир дойдулаахтара хайахсыттар Олонхо өрөспүүбүлүкэтээри ыһаабын ыыталларын ирдииллэрэ буолуо. Үлэни биллэнииттэн улуус, өрөспүүбүлүкэ былааннаах киллэрэн, тэрээһиннээхтик бэлэм-аппарэ наада.

Олонхону чинчийээччибит кыраайы үөрэтээччи Василий Федотович Ермолаев төрөөбүтэ 90 сылын туолар. Хоптобортон олонхону толорорччу Николай Петрович Тарасов ахсынны ыйга 90 сааһын туолар. Кэлэр сылга Олонхо ыһааба Нам сиригэр-уотугар ыытыллыахтаах. Онон Олонхо тула үлэлээччилэр эрдэттэн сыллаахтык-сорукаахтык былааннаан үлэлииритигэр баҕарабыт.

3-с "Аан дойду норуоттарын эпостарын тэһии тутан үөрэтии" диэн секцияга Бахсы учуутала Ж.Ф. Барашкова "Ньургун Боотур олонхо уонна "Ремаяна" былыргы индия эпоһын композиционнай структураларын тэһии тутан ырытыи" лекциянан кытынна.

Г.П. Башарин аатынан Сылан орто оскуолатын учуутала Л.С. Сивцева "Эпос – култуурунай уонна үөрэтэр эйгэбэ" диэн 4-с секцияга сылдьан, байэте бэлэмнээн кэлбит лекциятын кэспээтэ.

Секциялар кэннэ төгүрүк остуолга санаабытын атаастастыбыт. Саха норуотун сүктэннээх айымньыта олонхо уонна П.А.Ойуунускай олонхоҕо ыыппыт үлэлэрин илэниик бары өттүнэн ырытан көрдөрдүлэр. Биһир дойдулаахтара - таатталар култуураны, эканэизмкэни, производствонны биһирэ тутан, "Кластер" диэн олонхо тула үлэбэ улахан бырагыраама ыһынан үлэли илэнииппэр, ол иһинэн 12 бырайыктаахтарын кизэниик сырдатан кэспээтилэр.

Түмүккэ сылтан сыл олонхо тула үлэ кизэ далааһыннанан, элбэх дьону хабаан, үлэ-хамнас тэриллэрэ көһүннэ. Улуус-улуус араас өрүттээх чинчийэр, сырдатар, тарбаттар үлэлэри ыытар. Былатыан Ойуунускай айар үлэтин, олонхотун тула кизэ кэспэтии, ырытыһы буолла. Олонхо дьыллэрин үлэлэрин торумнааһын, үөрэһири тилигэр Олонхо уруктары киллэри, уһууааччыларга анал үөрэхтэри тэрийи, Гаврил Колесов аатынан биризмийэни олохтоһун, Олонхо дьыллэрин ураты харыстанар эбийиэктэрин Ил

Үгэсэ кубулуйбут "Кут-сүр" улуустаагы фольклор бэстибээтэ Хайахсыкка, чабырбахсыттар күөн-күрөстэрэ Кытаанааха "Ноо дэтэн чуолчаарыах" олонхоҕо уһууааннан уонна оскуола олоһорун бэстибээтэ кулун тутарга, ыччака уонна улахан дьонно олонхону истии кулун тутарга, онтон салпыи өрөспүүбүлүкэтээри түлүтүлэрибит буолуохтара.

Онон хас нэһилиэк аайы фольклор куруһуоктарыгар бопбумтону ууран, үлэни тэрээһиннээхтик ыытарга дьулуһубун диэн ытырабыт!

Мария Андреевна ГЕРАСИМОВА.

Кэмпириэнсийэ үөрүүлээх чааһыгар 700 киһи кэлбит. Пленарнай мунньагар модераторынан ХИФУ Научнай-чинчийэр үлэбэ управлениетын начаалынньыга, наукаҕа уонна инновацияга проректор Константин Константинович Кривошапкин салайан ыытта.

Сүрүн даҕылааты саха литэрэтиирэтин кафедратыттан доктор, филологическай наука профессора Варвара Борисовна Окорокова оһордо, тизмэбэ "П.А.Ойуунускай айар үлэтигэр ааптар личност ыһытынан арыллыыта". Салпыи Хотугу аһыах аһааннаах норуоттар Гуманитарнай чинчийэр институттарын кылаабынай научнай сотруднига, академик Петр Алексеевич Слепцов "П.А. Ойуунускай олонхо тылынан", нууча тылын уонна зарубежкэй литэрэтиирэ кафедратыттан профессор Анатолий Сергеевич Бурцев "П.А.Ойуунускай уонна мировой литэрэтиирэ", А.Е.Кулаковскай аатынан Норуоттар доһордоһууларын дьиэтин олонхоҕо кимин салайааччыта Агафья Еремеевна Захарова уонна РФ дизайнердарын Союуутун бырабылыанньатын чилиэсэ Ариэн Арианович Ермолаев "Саха норуотун үгэс буолбут нэһилиэстибэтэ уонна П.Ойуунускай олоһун, айар үлэтин сүрүн тосхоллоро" диэн тизмэбэ, Кимин Азия Корейтаагы институтун доктора, доцент, профессор, манасологтар норуоттар икки ардыларынаагы Ассоциацияларын бэрэсидиэнэ, Кыргызтан Өрөспүүбүлүкэтигэр Талантаалы Алымбекович Бакчиев, Сибиридээри федеральнай университет дьылабылай омук тылыгар кафедратыттан профессор Вероника Адольфовна Разумовская, Германияттан Иоган Гутенберг аатынан Майнцкайдаагы университеттан профессор Хендрик Бешотен даҕылааттарын иһиттибит.

Икки күн устата 5 секциянан тарбаһан үлэлээһин буолла. П.А.Ойуунускай аатынан Саха уонна Олонхо тыйаатырдары РИ Тараховскай туруоруугар "Бэриэт Бэргэн" олонхоттон сонньоон көрдөдүлэр Бэриэт Бэргэни биһир дойдулаахтыг Николай Протасов толордо.

"Муниципальная тэриллэллэр социальнай-култуурунай сайдыыларыгар Олонхо дьиэте ылар

ЧУРАПЧЫ – УСПУОРТ ТУОНАТА

Чурапчы улууһун успуорка салаатын “Саҥа олох” хаһыакка тахсар анал сыһыарыта

Хас биирдии айар үлэһит, суруналыыс, бэйэтин айгэтин таһынан сүгүрүйэр, убаастыыр, кизин тутта истинник саныыр киһилээх буолар. Мин бэйэм “Саҥа олох” эрдээксийэтигэр үлэһит кэллэхпиттэн ордук интэриэһиргиир, кини сүдү талааныгар сүгүрүйэр, убаастыыр киһибинэн Арасыйыа успуордун туйгуна, Чурапчы улууһун уонна Хадаар нэһилиэгин Бочуоттаах олохтооҕо, СӨ култууратын туйгуна, дуобат оонньуутугар Чурапчыттан бастагы успуорт маастара, дуобакка СӨ түөрт төгүллээх чөмпүйүөнэ, худуоһунньук Уйбаан Сэмэнэбис Пинигин буолар. Төһө даҕаны Уйбааны кытары бэрт кылгас кэм иһигэр добордослуппут иһин, кини төрөөбүт-үөскээбит Уорбата, күп-күөх кэрэ айылҕата, сахалыы куттаах-сүрдээх ыалдьытымсах дьоно-сэргэтэ, сырдыкка-үтүөбэ тардыһар эдэр ыччата көстө түһэр...

Уйбаан оҕо эрдэбиттэн оҕонньор буолупар диэри, үлэтин таһынан ымыы оҕостубут дуобатын оонньуутун илииттэн араарбатах киһи. Кини этэр буолара: “Сааһыран олорон санаатахына, олохтор буолбут үрдүк үөрүүлэrim, дьон билиитин ылбыт сэмэй өттиһиллэрим барыта таппаллаах дуобаттын кытары ыкса субээстээх эбиттэр”, - диэн. Ол да иһин буолуо, саха дуобатын туһугар доборторун баҕа санааларын толорор сыалтан “Дуобат – олоҕум күүрэnnээх кизгэ-лэ” диэн улахан кинигэни 2017 сыллаахха бэчээттээн таһаарбыта. Манна өйүгэр сөmmүт баартыйаларын, ахтыыларын, сүгүрүйэр дьонун тустарынан, махталлаах үөрэнээччилэрин иһирэх тылларын, дуобат тула көрү-күлүүнү ойуулаан, хоһооннорун түмүтү, онно барытыгар бэйэтин урулуйдара кирибэттэрэ. Хомойуох иһин, бу кинигэ Уйбаан бэйэтэ тыыннааҕар, суох буолбутун да күүнэ сурахтаммакка сытаахтыыр. Суруйуутугар кирибит

80-с сыллар Семен Пинигин уутуйан оонньуу сылдар кэмэ.

баартыйа сэдэх хаамыыларын булан ыппыт Ньурбаттан сылдьар, СӨ үтүөлээх тириэньэригэр С.С. Николаева 70-нүс сылларга биригэ соннообут В.Д. Жирков төрөппүт кыһыгар И.В. Слепцоваҕа, талааннаах үөрэнээччитигэр М.Н. Николаева улаханньык махтанара. Маны таһынан элбэх эрэйинэн күн сириг көрдөрбүт кинигэ тахсытыгар үгү-харчы өттүнэн үтүөрү көмөнү оҕорбут убайыгар С.С. Пинигиннэ, кини дьизэ кэргэнигэр, “Дорожник” ХЭТ генеральнай дириэктэригэр Г.Г. Владимировка, доҕор В.Д. Жирков улахан кыһыгар И.В. Слепцоваҕа, “Чурапчы” ТХГК бырабыланын бэрэссэдээтэлигэр Н.А. Аржаковка, Хатылы нэһилиэгин баһылыгар У.Н. Атласоваҕа, Чурапчытаагы ОДЫОХ бэрэссэдээтэлигэр Г.С. Александровка, улуустаагы үөрэх управлениетын начаалынньыгар Т.В. Павловаҕа, улуус бэтэрээнэрин Сэбиэтин бэрэссэдээтэлигэр М.Н. Матаеваҕа, Н.С. Жирков дьизэ кэргэнигэр, Чурапчы норуодунай суутун үлэһитигэр А.П. Петровка уонна өрөспүүбүлүкэ, Чурапчы улуутун бары дуобаччыларыгар олобун тигэх күннэригэр диэри дириэник махтанара, убаастабылын биллэрэрэ.

Чэ онон элбэги, үтүгү кэпси барбака, кини олобун быһатын тухары истинник саныыр убайа Сэмэн туһунан иһирэх тылын истэбин...

Убайым Сэмэн 80-нүс сыллар саналарыгар дуобатынан күүскэ үлүһүйэ сылдьыбыта. Мин көмөбүнэн теорияны даҕаны додо сорус билбэхтэһэр буолан испитэ. Ол кэмнэргэ оройуонун таһыгар бастаан тахсан, Саха сиринээбэ “Урожай” ыспартыбынай уопастыба биирдиилээн бастыыр иһин күрэхтэһиитигэр Амма Сопобудатыгар кыттыбыта. Онно олус табыллан оонньоон, өрөспүүбүлүкэ биир күүстээх кандидата Баһылай Жирков (Муома) кэнниттэн иккис буолан, өрөспүүбүлүкэ тыатын сириг дуобаччытарын барыларын “үргүппүтэ”. Уочараттаах өрөспүүбүлүкэ чөмпүйүөнээтигэр, Дьонуускайга күрэхтэһэ кирибиппэр, доборум

Уйбаан Пинигин

Баһылай Жирков омуунура көрсүбүтэ:

— Хайа абаһытын Уйбаан, икки кулгаахпар “лапса бөҕөнү ыйаабыт” эбикин дии! Биһиги аймакка дуобатчы киһи үөскээбэтэ, таһымнаах дуобаччыт буоларбар мяха Пушкин Бибилэтигэтин кинигэлэрэ туһалаабытара эһин диэн, сымнатан эттэххэ, халытан кэпсириг итэҕэйэ сылдьыбыт эбикин дии! Дьэ, улаханньык соһуттун, доҕор! Ааттаах дуобаччыт убайдаахын Аммаҕа тиийэн биллэбим үһү! Мизэ эриччлэр дэа? Мм, хаатар манна “лапсапаама”, доҕор! Түөрт сыл аҕа киһи, эйизэ букубаардана олорботсо чачы иһи! Өрөспүүбүлүкэ чөмпүйүөнэ ааттаах киһиттэн биир эмэ варианы чуолкайдатара баа буолуо дуо! Оттон оҕо сырыттаахына, дуобат хаамыыларыгар убайын үөрөппүтэ иһи. Уонна баран, биһиги аймакка дуобатчы киһи үөскээбэтэ диэн итэҕэтэ сатыыһын! — диэн, ыраах аҕа саастаах доборум, ууга-уокка түһэрэн ылбат дуо!

Сынык доборум, кэнники сабаҕалааһыннара барыта ооп этилэр. Мин биэстээх оҕо саастыттан убайбар Сизэnnээбэ “кутурук маһа” буолан улааппы-тым. 1962 сыллаахха сэрйигэ ылбыт эмсэбэлээһиниттэн аҕабыт өлөрүгэр ийэбитигэр бизс иитимни хаалбыппыт. Улахаммыт Грүня 13 саастааҕа, убайым Сөня аҕыстаах, мин түөрттээх уонна икки бал-тыларым кырачаан дьон этилэр. Ийэбит оҕдообо хаалан баран, күүс-көмө буолуо диэн эрэммит оҕото Грүня Одьулуунна үөрөнэ сылдьан, хайыһар уруогар сыыстаран, сэбиргэхтээн, өрөһүлтэтэ суох суорума суспламмыта. Дьэ, ити кэмтэн ыла убайым Сизэnnэ, оҕоҕо бэйэтэ кырачаан киһи, ийэбитигэр көтөр кыната, сүүрэр атаҕа буола улааппыта. Арыый улаатан, борбуйун көтөҕөн иһэн, ийэтиннэн сайыны быһа от үлэтин миксийигэр колхуостаахтары кытары өтөхтөргө хоно-сүтэ сылдьан олтууллара. Аны кэлэн санаатааха, ийэбит эрээдээх биһигини дьон оҕортуур туһугар олус да туох баар саталын, дьүкүөрүн ууран сырапалыт эбит. Күһүн авыы оскулаҕа кириэх иннинэ сайылыкыт үрдүнээбэ тыҕа отоннуурут. Ийэбитиннэн бөһүө буолан, үтүмүннээх элбэх отон-хомууан, Уорба маҕаһынынгар Лэлэnnэ туттарам-мыт, оскула тээбириннэрин — тэтэрээтигэр, харандааһыгар, оскула форматыгар, кинигэтигэр тийэ атылаһарбыт. Кыһын биһигини, оскулаҕа үөрэннээххэ оҕолору, колхуос бырабыланынната толоуу хаачылыллыах интэриннээххэ олордор дуоҕабарга ийэбит эрээдээбэ үлэ саамай ыраханьыгар — үрэх баһа дойдупарга үөnnээх сүөһү көрүүтүгэр ытталлара.

Сизэnnэ миһигиттэн түөрт сыл аҕата оҕо эрдэххэ ордук биллэрэ. Оччолорго аҕабыт үөлэnnнээхтэрэ Сизэnnэни аҕатыгар наһаа марынньыр, үчү киһи курдук түргэн-тарбан туттуулаах, сыдам сырыылаах, кэпсэnn-иһсэnn дьайыннаах киһи буолдук диэн астына

Таппаллаах сизэ Ньургуйаана атах оонньуутугар РФ ус-пурдун маастара 2017 сыллаахха “Манчаары” оонньуутугар ыстанар түгэнэ.

Бэлэтиир этилэр. Биһизэх, кыра оҕолорго, хайдах эрэ аҕабытын суохтаппат курдук буола сатыыра. Кыра эрдэхпитинэ аҕабыттан хаалбыт, 32-лээх, таһынан сомуоктаах биир уостаах субуйааныы саа баара. Ону убайым аҕатыттан хаалбыт кэриэс саа курдук күндүтүк санаан, миһигин баһылыннара сылдьан кустуур буолара.

Оҕо эрдэбиннээбэ өйдөбүллэрибиттэн биир түгэни олус чуолкайдик өйдөөн сылдьар эбикин. Сайын чугаһаан, от-мас күөбүнэн тиллэн эрдэnnэ, биһиги үөрэнэр оҕолор бары ийэбитигэр Көлөгөйгө мустан, үөрөн аҕай олодохтугуна, биир дьизэ симиллэн кыстаабыт ыаллар кыттыһан, сайыны көрсө малааһынньык буоллупар. Оччотоогу кырымчык олохтоох ыаллар, алаады, бааһыла сыһаа оҕостон, эти жото сорус буһарынан, икки үс атахтаах төгүрүк остуоллары тэлгэһэ кэккалэһиннэри тардан, үөрүүлээх түгэnnэ аһаан атылаһыт биир бытыыл-

1981 сыл Эстония, Нарва куорат Уйбаан Пинигин оҕоростной блиц-турнирдаага барытыгар ныйагалаабыт кэмэ.

ка арытыларын тула кэпсэnn-иһсэnn баҕа буолан, аһыы олорбуппут. Күн кизэрэн түттэ буруота унаарара, кэбэ чоргууара, кириэр күн тигэх утахтара кэриг тыа төбөтүгэр кэрэтик сыстан турдаһына, эмискэ үөр күүс үрдүбүтүнэн кулугураан, иннэх-таннах тына-ат, анньытыгар баар хомустаах күөлгэ түһүнэн кэбиспиттэрэ. Аһыы олорор дьон аймана түспүттэрэ. Сыдам оҕо Сизэnnэ кириг көрөрө дуу диэн сээбэnnнэnn эрдэхтэриннэ, убайым хайыы-үйэ саатын түппүтүнэн күөлгэ чугаһаан эрэnn көрөн, соһуйан сана аллайа түспүттэрэ. «Бу уол кырдык аҕатын курдук үлгүм оҕо эбит ээ» диэн эрдэхтэриннэ, хойуу хомустаах күөл диэкилтэн иккитэ саа эстэр тыаһа иһиллибитэ. Сотору халдыаһыны өрө дабайан, убайым икки сүдүү тутуурдаах тахсан кэбигитгар малааһынныы олороччулар үөрэн үөгүлэһэ түспүттэрэ. Ол түгэnnэ мин убайынан наһаа да кизин тутунум, долгууа да үөрдүм этэ! Ол мутуна сытыы сыттаах, кэрээбэт кэбээлээх, үөрүү үөскээбит кэрэ кизэтигэр!

Баһылай Жирков сөпкө сэрэйбитини, дуобат, саа-хымат хаамыыларыгар мин убайыттан үөрэммитим эрбип. Уопсайынан даҕаны, оҕуһу сатаан миинэргэ, сааны таба кыгытырга, хотууру олуктаан охсорго, о. д. а олох судургу үгэстэригэр убайын баһына сылдьан үтүктэrim. Кэлин улааппыт да кэnnэ убайыт миһигин да, балтыларын да мөлтүүр — ахсыыр кэммитигэр, оҕо эрдэбиттэн үөрэммит үлэnnнэн, куруук көрө-истэ, субэ-ама буола сылдьааччы. Биир бойзм дуобака эрэ өйүм-мэйим кириэр. Хомойуом иһин, дьиннээх олохо сыһа-халты туттуу ханна барыһы? Ону, хата, күн бүгүнүгэр диэри убайым Сэмэн, айыы санаалаах санаһым Валентина Дмитриевна сылаас сыһыаннарыгар уйдаран этэnnэ олорор курдуктун.

Убайым Чурапчы оройуонугар успуорткэммитиз бэрэссэдээтэлиннэн үтүnnүк үлэnnнээбэтэ. Ол саҕана Чурапчы ыспартыбынай аатын чиястээхтик үрдүккэ тутан, биир да сыл таһымын түһэрбэккэ, өрөспүүбүлүкэбэ наар ин-икки киригизэ сылдьыбыта. Эппиттээх үлэлэргэ үтэрийтэрэн, Сэмэн дуобатыгар таһымнаах дьарыгын сыһаа убарыппыта. Ол эрээри, биллэnn даҕаны үөлэnnнээхтэрин кытары ирээ-хоро оонньуурун туоһа да биэрбэт. Сэмэн Сэмэнэбис күnnнэн оонньуур кэмизгэр оройуон чөмпүйүөннээт 50-ча сыллааһыта оонньообут биир партиятын, умнубакка өйдүү сылдьарбын билиһиннэрбим.

П.Н. Калачев (Оскула — интэриннээт) — С.С. Пинигин (Дирин)

1 ab4 ... П. Калачев оччолортон «Бодянской оонньуутун» фаната этэ. 1 ... ba5 2 ba3 cb6 3 ab2 dc5 4 bd6 ec5 5 gf4 fg5 (билигин хараһаахтар 5 fe7? Эбэтэр 5 ... bc7? Калачев комбинацияда кэтэnnнн олорор этэ. 6 cb4! Aa1 7 fe5 fd4 8 cb2 ... үрүннээхтэр кыа-йаллар) 6 cd4 gf6 7 bc3 gh4 8 fe5 fe7 9 eg7 hf8 10 hg3 ed5 11 gf4 de7 12 de5? Cd4! 13 ec7 db2 14 ab4 bd6 15 ca3 ac3 16 db4 dc5!! 17 bd6 ec5 18 ed2 fe7 19 dc3 ed6 20 gh2 ba5 21 fg5 hf8 22 ef4 hg7 23 hg3 gh6 24 fe3 ab6 25 cd4 de3 26 fd4 ae5 27 ab4 fg5 28 gf4 eg3 29 ed4 gf2 үрүннээхтэр чаһыларын тохтоппуттара.

Кыра сыһыаны чуолкайдик туһанаан, хамсаппака астык кыайыы буолбута.

Сыһыарыаһы бэлэмнээт С. Желдинский.

ЧУРАПЧЫ КОМСОМОЛУН САЛАЙБЫТ КЭМНЭРБИТТЭН

Комсомул райкома ыччаты көбүлүүр үлэтин ааган сиппэккин, комсомул олох бары салаатыгар, историябыт оччотообу кэрдийс кэмизэр бастакы кэккэбэ сылдыбыта. Оройуон сайдытыгар производствога ыччат оруола үрдээн иһиитигэр, иитэр-үөрэтэр үлэбэ, култуурунай-ыспартыыбынай олоххо көхтөөхтүк кыттыыга комсомол райкомун салайар – көбүлүүр оруола улахан этэ.

70-нус сыллар саналарыгар комсомул райкомугар үлэбэ инициативалаах, ыччаты түмэр дьобурдаах Прокопий Иванович Уаров, Тимофей Васильевич Ноев, Людмила Михайловна Винокурова сэкирэтээрдэринэн үлэлээбиттэрэ.

ЭРЧИМНЭЭХ ЭДЭР СААНЫМ

Билиги кэммитигэр түмсүүлээх тэрээһиннээх Ленинскэй комсомул ыччат бастаан иһэр аранатын бэйэтин кыһатыгар уһааран, олох суолугар таһаарара.

Мин комсомул кэккэтигэр 1956 с. Сунтаар оройуонун Сизий орто оскулатыгар үөрэнэ сылдьан кирибим. Комсомуллар оскулабыт араас тэрээһиннэригэр актыыбынайдык кыттарбыт. Оскулабытыгар саһаан бэлэмнээһинигэр күргүөмнээх суботунньуктарга инники күөнтэ сылдьарбыт. 1960 с. оскуланы бүтэрэн, кылааһым кэлэктиибэ «Оскула – производство – үрдүк үөрэх» дьини девизинэн Сизий отделениетыгар ыччат комсомулун ферматыгар тутуспугунан үлэли тахсыбытара.

Мин Хоробо опорор кырдыабыс төрөппүттэрбин бэйэлэрин эрэ хааллар кыабым суох буолан, Хоробо нэһилиэтим отделениетын бастың үлэлээх «Уһун ата» үүт табаарынай фермага икки сыл курдук ыанньыксыттан, үлэбэ-хамнаска буһу-хатыы дьиниэхэ оскулатын ааспытым.

Ол кэнниттэн 1962-1965 сылларга Сэбиэскэй Армия кэккэтигэр сулуосталыыр кэммэр хомуньуус буолбутум уонна старшай сержант званиеланаң, полкам штабын комсомольскай үлэтин салайсан, эппиэттээх соруудахтары толорбутум.

Армияттан оройуонмун эргиллэн кэлэн, 600-тэн таһа чилиэннээх «Элгэйдэ» солхуос комсомулун тэриптэтин босхоломмут сэкирэтээринэн быыбардаммытым. Биһир сыл үлэлээн баран, Саха судаарыстыбаннай университетин историко-филологическай факультетын историческай отделениетыгар үөрэнэ кирибим. Үөрэнэр сылларбар факультетим комсомулун тэриптэтин сэкирэтээринэн талыллан үлэлээбитим, университет комсомулун кэммитигэр чилиэнэ буолан, устудьуон күүрээһиннээх олоһун үөһүгэр сылдыбытым.

1970 сылга үөрэхпин кыһыл дипломунан бүтэрэммин, учуутал буоларга сырдык аартык арыллыбыт кэмизэр ЫБСЛКС обкомун рекомендациятынан, комсомул Чурапчытаагы райкомун бастакы сэкирэтээринэн быыбарданан, үс сыл устата дьулуурдаахтык үлэлээбитим, оройуон элбэх актыыбынай ыччатын кытта алтыспытым, дьон ытыктыыр-убаастыыр салайааччыларын уопуттарыгар уһуулуубутум. Ол курдук, партия райкомун бастакы сэкирэтээри Илья Павлович Листиков, иккис сэкирэтээр Михаил Ефимович Пермьяков, тэрийэр отдел сэбиэдиссэй Иван Петрович Васильев, Эрилик Эристиин аатынан колхуос парткомун сэкирэтээри Николай Степанович Дмитриев куруук сүбэлииллэрэ, ийүүллэрэ. Кинилэртэн элбэххэ эрэммитим. Комсомул райкомун

аппаратыгар үлэбэ сыстабыс, дьаныардаах Тимофей Ноев, Людмила Винокурова, Афанасий Малышев, Юрий Макаров, Христина Федулова, сэкирэтээр-машинистка Елена Дьяконова бары биһир өйүнэн-санаанан тапсан үлэлээбиппит. Аппаратым үлэһиттэрэ туһааннаах үлэлэрин бэйэлэрэ быһаарар, эппиэтинэстээх этилэрэ.

Пленумнарыбын, кэмпириэсийэлэри, слеттары, семинардары бары биһирэ саба түһэн бэлэмнээн ыттарбыт. Оройуон комсомулун актыыбэ эмиз көмөлөһөрө. Комсомул үлэтигэр бусту-халпыт Субуруускай аатынан солхуос комсомулун тэриптэтин сэкирэтээри Мария Кронникова, Болтоно цеховой комсомулун тэриптэтин сэкирэтээри Илья Слепцова, Ленин аатынан колхуос комсомулун тэриптэтин сэкирэтээри Светлана Максимова, Варвара Николаева, Калинин аатынан колхуос сэкирэтээри Иван Пинигин, Эрилик Эристиин аатынан колхуос сэкирэтээри Мария Климова, Субуруускай аатынан солхуоска устуоритинструктор Иван Харлампьев, о.д.а. үлэбэ инициативалаах, актыыбынай позициялаах этилэрэ.

70-нус сыллар саналарыгар оройуонна 36 маннайгы суһуох комсомулун тэриптэлэригэр 1470 комсомул чилиэнэ учуокка турара. 27 ыччат-комсомулун кэлэктииптэрэ, ол иһигэр 14 ыччат-комсомулун фермалара бааллар. Оройуон ыччатын 72% быһаччы производствога үлэлиир. 14 ыччат-комсомулун фермаларыгар 190 ыанньыксыт 1920 ыанар ынабы, 2560 ыччат сүөһүнү көрөллөр. Калинин аатынан колхуос Төлей-Дирингэр «Төрүт», Карл Маркс аатынан солхуос Лэбийэбэ «Кэсик» дьини сана ыччат-комсомулун фермалара тэрилиннилэр. Уорба ыччат-комсомулун фермага VIII пятилетка түмүктүүр сылыгар хас биһирдэи фуражнай ынахтан ферма үрдүнэн 2111 кг үүтү ыата. Манна комсомул путевкатынан иккис сылларын үлэлиир Чурапчы орто оскулатын выпускниктара Мотт Васильева, Агаша Толстякова, Милга Дюдорова 2213-2040 кг үүтү хас биһирдэи ынахтан ыатылар. Эрилик Эристиин аатынан колхуос «Сардана», Субуруускай аатынан солхуос «Силистээх», «Таастаах», Калинин аатынан колхуос «Төрүт» ыччат-комсомулун фермалара былааннарын аһара толордулар. Субан сүөһүнү көрүүгэ Ленин аатынан колхуос «Кыстык Кудда», «Үрэх Күөрэ», Субуруускай аатынан солхуос «Сугулаан» ыччат-комсомулун кэлэктииптэрэ оройуонна бастың үлэлээхтэр. (Комсомул райкомун VI Пленумун матырыйаалларыттан. СО 18.02.1971 с.)

Саха Сирин Комсомулун 50 сыла туолуутугар оройуон комсомулун тэриптэтин историятыгар матырыйаал бөсөтүн хомуйбулут. Комсомул бэтэрээннэрин актыыплара, хаартыскалар. Манна оройуон комсомулун актыыба, комсомул райкомун аппарата бэтэрээн комсомуллар Роман Ильич Васильев,

Гаврил Дмитриевич Ефимов о.д.а. бары актыыбынайдык кыттан, элбэх матырыйаал хомуйлуубута. Култуура оройуоннаагы дьиниэтигэр комсомул бэтэрээннэрин, актыыбын ыныран, үбүлүүдээх бизэри ыыппыппыт. Бизэри партия райкомун бастакы сэкирэтээри Илья Павлович Листиков аспыта. Комсомул Обкомун бюротун чилиэнэ Савва Иванович Тарасов кыттыыны ылыта. Кини «Саха Комсомулун 50 сыла», мин Чурапчы комсомулун 50 сыла» дьини дакылааттары онорбулут. Комсомул бэтэрээннэрэ И.Ф.Данилов, Г.А.Елисеев, А.А.Пономарев, Е.Г.Куличкин актыыпларын истибиппит. Субуруускай аатынан солхуос комсомулун тэриптэтин солбуйар сэкирэтээри Иван Харлампьев, Эрилик Эристиин аатынан колхуос комсомулун тэриптэтин солбуйар сэкирэтээри Мария Матвеева комсомул үлэлэрин туһунан кэлсэн Комсомул райкомугар рапорт туттарбытара. Ол 70-нус сыллардаагы комсомуллар кырдыабыс көлүөнэбэ харда курдуга. Мин комсомул обкомун «Супустаах эстафетатын» салайааччытыгар С.И. Тарасова оройуон комсомулун тэриптэтин рапорт-альбомун туттарбытым.

«Ыччат тизиниыкэбэ» дойдун үрдүнэн хамсааһынна кыттан, 120 механизаторы, слесарьдары үөрэттэриигэ сорул туруорунан үлэлээбиппит. Сыл аайы «Оскула – производство – үрдүк үөрэх» дьини девизинэн оскуланы бүтэрээччилэри комсомул путевкатынан колхуос, солхуос производствотыгар үлэбэ таһаарарбыт. Ол курдук холосор, 1971 сыллаахха Мугудай орто оскулатын 18-с выпуһа Карл Маркс аатынан колхуоска икки сыл производствога тахсан үлэлииргэ колхуос бэрэссэдээтэлэ В.С. Лыткины, зоотехник Г.Ф. Егоровы, нэһилиэк Сэбиэтин бэрэссэдээтэлэ И.А. Федоровы, комсомул тэриптэтин сэкирэтээри Алексей Макаровы кытта дуоһаар түһэрсиппиттэрэ. Ол иһигэр 10-на Топоон биригээдэтигэр «Кэсик» ыччат-комсомулун ферматыгар, 8-на Чыаппараба үлэлииргэ, Дуһа Шеломова, Катя Мокшаневская, Варя Сивцева, Варя Попова, Шура Сорокумова, Шура Ефимова, Ганя Сивцев, Филипп Протодьяконов, Ганя Турантаев, Миша Дьяковскай, Яков Егоров, Петя Попов, Вася Ноговицын, Витя Сивцев, Ганя Окочешников, Миша Ефремов райкомолтан комсомул путевкатын туттуттара.

Бу курдук оройуон оскулаларын выпускниктара бары тэрээһиннээхтик төрөөбүт колхуостарыгар, солхуостарыгар ыанньыксытынан, субан сүөһү көрүүтүгэр таһаарылаахтык үлэлээбиттэрэ. Производство бастыңнара үүнэн тахсыбытара. Ол курдук, Эрилик Эристиин аатынан колхуос ыччат киз туттар ыанньыксыта Татьяна Коенофонтова, стройучаастак болуотунуһа Николай Корякин, Субуруускай аатынан солхуос суоппара Петр

Максимов, Эрилик Эристиин аатынан колхуос буһуута Александр Адамов о.д.а. дьулуурдаах үлэлэринэн пятилетка соруудабын толорорго сэмэй кылааттары кылларбиппиттэрэ.

Ыччат-комсомулун фермалара «Аартык» старшай М. Макарова, «Сарыал» Эрилик Эристиин аатынан колхуос старшайа Е. Пестерева, «Юбилейнай» Эрилик Эристиин аатынан колхуос старшайа А. Кузьмина үүтү ыаһынна куруук инники күөнтэ сылдыаллара Ыччат сүөһүнү көрүүгэ «Юбилейнай» Сылан старшайа М. Данилова, «Хомустаах» Г. Дагданна ферма старшайа босоон сууккатаагы эбиппиитигэр үрдүк көрдөрүүнү ситиһиплэрэ. Үлэбэ бастың көрдөрүүлээх ыччат-комсомулун кэлэктииптэрин, босоон көрөөччүлэри, механизатордары Комсомул райкомун Бочуотун дуоһаатыгар таһаарарбыт.

Ыччат, комсомул оройуон култуурунай-ыспартыыбынай олоһор улахан төһүү күүс этэ. Ытыллар нэһилиэктээби, оройуоннаагы, өрөспүүбүлүкэтээби бастыбзалларга, көрүү – куонкурустарга, спартакиадаларга ыччат актыыбынайдык кыттар. Мария Новгородова, Аграфена Кузьмина, Елена Иванова, Николай Андросов, Галина Шахурдина курдук норуот билинэр талааннаах ырыаһытара бааллара. Үлүүһүттэр Иван Барашков, Светлана Зайцева, Иван Лонинов, чабырсахыт Мария Никитина дьон-сэргэ улахан убаастабылы ылап-лара. Вячеслав Карпов, Семен Морфонов, Петр Шестаков, Дмитрий Эверстов, Василий Посельская курдук өрөспүүбүлүкэбэ, сойууска биглибит ыспарсымыаннар бааллара.

Чурапчыга комсомул райкомугар үлэлээбит сылларым мин салайааччы быһыытынан иитилиибэр, уһуулуубар улахан төһүү буолбута. Дьонум ыныттараннар, дойдубар Сунтаарга тийэн, учууталынан, оскула дириэктэринэн, парком сэкирэтээринэн, партия райкомун пропагандага отделын сэбиэдиссэийинэн, партия райкомун сэкирэтээринэн, кэлин 1996 сылтан Дьокуускайга «Ил Түмэн» судаарыстыбаннай муньах аппаратыгар, Өрөспүүбүлүкэбит Бэрэсидьиэн дьаһаптатыгар уонна СӨ Бырабыыталыстыбатыгар эппиэттээх дуоһунастарга үлэлээбитим.

Прокопий Иванович УАРОВ,
Комсомул Чурапчытаагы райкомун
1970-1973 сс. I-ны сэкирэтээри.

Хайнхат бичээжэ бэрилтэр графика: 16 ч 00 м. Бичээжэ бэриллинэ: 16 ч 00 м. "Сага олох" редакционной-издательской холбоуука 11.10.2018 с. офсетта бичээтэнэ. Типография аадырыга: 678670. Чураалы сэл. Карл Маркс уул. 26 "а". Индекс: 54907. Хайнхат-издизлауу икитэ: оптируунуука уйна бэстиссэе тахсар.

